

ENS VEUREM AVIAT

Francesca Rodríguez

Premi Isabel de Villena
Premis Literaris Ciutat de València

//l'eclèctica//

Vilana, 15 de juny de 1990, dotze del migdia

La persiana del garatge de can Siuró grinyola quan l'apujo: fa temps que ningú l'ha pintat. Els tentacles de l'òxid comencen a estendre's en unes clapes marronoses, el mateix marró pàl·lid de les taques de l'edat que embrutaven la cara de la mare. L'olor d'humitat i tancat és una espina amarga que em travessa la gola, no em deixa respirar. El fluorescent fa pampallugues, com si no tingués prou força i li calgués una empenta per fer la feina. L'apago, el torno a encendre i una claror esmoreïda il·lumina les siluetes arrambades a la paret del fons. L'aparador antic del menjador és de la mateixa fusta que el taüt de la mare. Torna la imatge de la seva cara encaixonada dins el fèretre, la fredor del rostre rígid, la impostura del maquillatge artificios que no deixava veure les marques de l'edat.

Es va entestar que guardéssim l'aparador quan vam comprar els mobles nous; va insistir que era de fusta massissa i no hi va haver manera que la pogués convèncer de llençar-lo. Reia cada vegada que li deia que estava començant a repapiejat, que no podíem conservar-ho tot. Entre somriure i somriure va deixar anar que ja el llençaria jo quan ella morís. Una arcada m'omple la boca, vomito un líquid que fa una taca espessa a terra i que no acaba d'expulsar l'espina amarga de la gola. M'ajupo per netejar-la amb un mocador de paper i ensopego amb la prestatgeria escrostonada de la consulta del pare. La taula a joc potser també s'amaga en algun racó.

No ha servit de res fugir de l'habitació de la mare, de l'olor de colònia antiga del seu armari, de la seva roba estesa a sobre del llit, dels vestits arrugats, de les sabates alineades al costat de la finestra. La Gemma, la meua dona, ho ha tret tot amb la mateixa diligència que posa rentadores o que omple el rentaplats. Buidar l'armari de la mare, una feina mecànica com qualsevol altra. L'aire carregat de records m'asfixiava, he hagut de fugir i no se m'ha acudit cap

excusa millor que anar a veure què hem de llençar del garatge. La Gemma ha contestat que potser ho hauria de deixar córrer, que el mateix dia del funeral no és el millor moment de fer net. Té raó, no és el millor moment.

Els records s'amunteguen a les lleixes que cobreixen de dalt a baix la paret de la dreta; me'ls miro sense atrevir-me a tocar-los: el robot de cuina que vam regalar a la mare fa anys per Reis i que no va fer servir mai, l'aspiradora vella, les cassoles de fang que ja no utilitzava. A la prestatgeria de sota hi ha la paella gegant dels dinars de cada estiu pel seu aniversari. Aquest any ja no el farem. Mai més el farem. La paella grinyola amb un soroll metàl·lic quan la moc, ha xocat amb alguna cosa. M'agenollo i l'estiro per la nansa. Al darrere trobo una capsula metàl·lica de galetes Birba, d'aquelles antigues. Per què coi devia guardar tantes coses?

Trec el robot, l'aspiradora, les cassoles i la paella. Tot fora. Faig una pila al mig del garatge i hi llanço a sobre la capsula de galetes, que s'obre de cop. Vomita un sobre gran i envellit. El cullo de terra, el col·loco dins la capsula de qualsevol manera i la torno a tancar. Igual que ha fet el paleta quan ha segellat el nínxol amb quatre palades de guix i ha deixat la mare sola, en la foscor per sempre. Feia massa temps que no la venia a veure. Ara no la veuré més. La fiblada de culpa deixa l'aire congelat als pulmons, em costa respirar.

Recupero la capsula de la muntanya de coses per llençar, trec el sobre i el deixo amb cura damunt l'aparador. Fa olor de paper concentrat, de tinta antiga, dels llibres de vell que tant m'agraden. Al fons de la capsula navega sense rumb una foto de la mare de jove, en blanc i negre, amb un nadó somrient a la falda. Acarono els ulls foscos de la mare, els ulls que al retrat també tenen aquella espurna d'intel·ligència, els ulls que no em miraran mai més.

Al darrere de la foto hi ha els nostres noms i la data: «Josep Martí i Minerva Siuró, 3 de novembre de 1938». El dia que vaig fer un any. Torno a repassar el seu rostre, una dona somrient vestida, com sempre, amb la bata blanca de la farmàcia. Sembla feliç. Obro

el sobre blau. Dins hi ha un dietari amb tapes de cuir marró i un sobre petit amb el meu nom.

Vilana, 21 de juny de 1987

Estimadíssim Josep,

No sé com començar aquesta carta. Ho he intentat moltes vegades, però se'm fa tan difícil que totes les anteriors han acabat a la paperera. Hi ha mil històries entre nosaltres que no t'he explicat mai, perquè de vegades una mare no troba el moment per parlar amb el seu fill.

Quan eres petit em va semblar que era millor no fer-te mal amb una història que no hauries entès, era tot encara molt recent, o a mi m'ho semblava, i tu eres un nen feliç que creixia aliè al daltabaix que t'haurien provocat les meves paraules. Per què preocupar-te? Em miraves com a una deessa, posseïdora de totes les virtuts, de totes les veritats, amb la seguretat que et donava saber que la teva vida era igual que la de qualsevol altre nen. Tenia dret a tacar la teva infantesa feliç amb una veritat que t'hauria fet mal i que no suportaries? No, em deia una vegada i una altra. Millor més endavant, quan fossis un adult capaç d'entendre la grandesa dels sentiments, de l'amor, de la passió. I la mesquinesa de la covardia, de les mentides o de les mitges veritats. Totes aquestes coses que de joves ens semblen tan aberrants i que amb l'edat anem acceptant, a mesura que la vida ens porta per camins que ens pensàvem que no transitaríem mai. Quan vas créixer et vas convertir en un jove que de seguida va voler trencar els lligams amb mi, tenies unes idees molt diferents de les meves i el que a mi em semblava bé, tu ho trobaves fora de lloc. No tenia dret a obligar-te a pensar com jo i no ho vaig fer.

Què és tot això? Què hi fa en aquesta capsa? De quina veritat parla?

Deixo la carta, busco una cadira, la col·loco sota el fluorescent per veure-m'hi bé i obro el diari, escrit amb la cal·ligrafia inconfusible de la mare.

El diari de tapes de cuir

8 de febrer de 1937

Ensumo l'aire net de Vilana des del balcó de can Siuró, com si no hagués pogut respirar des de fa mesos, amagada com he estat al cau fosc del pis de València. La llum del migdia m'acarona amb tanta força que no sembla el mateix sol esquifit del matí. No, aquest no és el mateix dia gris i feixuc que m'ha despertat a València. És un altre dia ple d'energia, ple de coses per fer, ple d'alegria.

No sé resumir amb paraules l'emoció de tornar a casa. Les frases confuses que escric no recullen els colors del cel, no descriuen les branques pelades de la figuera, no reproduïxen l'aleteig dels tords i els estornells que m'envolten. La figuera del senyor Mercadé és tan grossa que algunes branques travessen la reixa de ferro que separa els patis de les nostres cases i floten per sobre dels testos sense flors. Cada estiu el senyor Mercadé fa una cerimònia quan arriba el moment de collir les figues. Les agafa amb molta cura i les col·loca una per una en un cistell de vímet, vigilant de no fer malbé les que ja hi són. Semblen peces d'un joier cobert de fulles verdes, ple de pedres precioses de color albergínia. El pare sempre deia que les figues dels Mercadé eren les millors de Vilana.

Els tords i els estornells que rondan la figuera aixequen el vol de sobte, tots alhora, espantats per una tremolor lleugera. I, de seguida, un estrèpit embruta el cel esquixat de núvols tímids. Faig visera amb les mans per veure millor el vapor que navega davant de can Siuró, en direcció a València. No entenc què diuen els mariners. Alguna cosa va malament.

—Minerva, on pares? —El crit de la mare m'aixeca d'un bot.

—Soc al balcó de dalt. —Entro apressada a l'habitació i em reben el seu rostre pàl·lid, els ulls plorosos, la mirada desencanaixada. — Què té, mare?

—Que no ho sents? Passa alguna cosa, ens mataran —crida amb la vista fixa en el mar—. De pressa, tanca-ho tot.

Sento les seves passes ràpides, com corre per les altres habitacions, com tanca els porticons amb cops frenètics. Encaixo les portes del balcó, pendent dels vaivens del vapor, dels mariners que llancen un bot per la borda i hi salten a dins.

—Minerva, baixa, estarem més segures al rebost —crida des de l'escala.

Voldria continuar observant els moviments al mar, però no m'atreveixo a posar-la més nerviosa del que ja està. La segueixo fins al rebost. La penombra densa ho envolta tot, com la por de la mare, que tanca la porta amb un cop fort. Un altre soroll, però no són bombes, és una altra mena d'explosió, més feble. Després, res. Escolto amb atenció el silenci. Què deu passar?

La mare parla sola:

—Ai, Déu meu, ens mataran, aquestes bombes.

L'abraço amb tendresa, intento que la meua veu soni tranquil·la, la tranquil·litat que voldria tenir i que no tinc:

—Mare, calmi's. No passarà res, ja ho veurà.

—A mi m'és igual el que passi fora, mentre no ens matin a nosaltres... Mira que t'ho vaig dir, que valia més no sortir de València. Però tu, tossuda com sempre.

La foscor no em deixa veure-li la cara, però sé que fa aquell posat d'enfadada que té des que el pare va morir. Sembla una ombra espantada, vestida de negre de cap a peus.

—I dues dones soles, què hi farem, aquí?

Tremola entre sanglots. La subjecto per les aixelles i la faig seure a terra. Té un cos lleuger, ha minvat els darrers mesos. Se m'aferra al braç, somica amb un fil de veu:

—Ai, filla, ja només quedem tu i jo. El pare i el Paris morts, la Zoe que ves a saber on para, el Joan al front... Estem soles, Minerva. Soles.

—Tranquil·la, mare, tranquil·la.

–Tant de bo hagi arribat la nostra hora.

–No digui això. Recolzi el cap a la paret, està molt feble i no li convé tant de moviment.

S’ha abandonat a les llàgrimes, les llàgrimes que no veig però que noto a la galta quan li faig un petó. En la penombra li distingeixo els ulls tancats, la boca tensa, la por al rostre. Potser sí que ens atacaran. Potser aquest silenci de fora no és real, potser soc jo que no vull adonar-me que estem en perill. Dues dones recloses en una casa a la deriva, com el vaixell que hi ha mar endins.

Espero quasi sense respirar. Cap soroll fora. Els segons es fan llargs com hores.

–Mare, surto. Hem de saber què està passant.

–No em deixis sola.

–No s’esveri, torno de seguida.

Pujo les escales corrents i espio per una escletxa del balcó, suficient per veure que el vapor s’està escorant cap a l’esquerra. Sembla una pel·lícula muda a la pantalla del cinema; no sento res, ni explosions ni els crits de ningú. Els mariners llancen uns bots petits a l’aigua i hi salten a dins. Alguns semblen ferits.

No puc quedar-me aquí, cal ajudar-los. Entro de puntetes a la consulta del pare sense fer soroll, com he fet des que era una nena per no molestar-lo. Faig que no amb el cap, ell no visitarà mai més ningú, però encara hi ha la seva presència, queda una mica d’ell, del posat adust quan examinava els pacients, del riure expansiu quan feia broma. La pols s’ha apropiat de la taula i de la cadira de fusta massissa, de les prestatgeries, dels flascons de medicaments que ja no receptarà.

L’armari del fons grinyola quan l’obro. N’agafo gases, cotó i un pot d’alcohol ple.

Ho embolico tot en un drap gros i corro al rebost. La mare respira agitada:

–Minerva, has trigat molt.

–No es preocupi, no hi ha perill.

–Segur?

–Sí, ja pot sortir.

L'aixeco i la porto per les aixelles fins al balancí del menjador.

–Segui, necessita descansar.

Em mira amb ulls espantats:

–Quin ensurt, Minerva. Em sembla que tinc febre i tot.

Li acarono la cara i el front.

–No té febre, només està esgotada pel viatge i per les corredisses d'ara.

Tanca els ulls i sembla a punt d'adormir-se. Uns cops a la porta d'entrada li tornen la por a la cara:

–Ens venen a buscar.

–Soc el Ramon, esteu bé? –crida el senyor Mercadé.

La mare sospira:

–Ai, per Déu, sort que és ell.

Corro a obrir la porta i em deixo caure als braços d'aquest home entranyable que em recorda el pare:

–Quina alegria veure'l.

–Minerva, filla, quantes ganes de tornar-vos a tenir aquí. I la mare?

–Està espantada –xiuxiuejo.

El faig passar. Aixeca la mare del balancí i li fa una abraçada. Ella plora:

–Quina por, les bombes.

–Au, dona, tranquil·la. No són bombes.

–Què ha passat? –pregunto.

–Es veu que un submarí ha atacat un vaixell.

–Aquí, davant nostre? Mare de Déu Senyor. –La mare es deixa caure al balancí.

–Hi ha ferits?

–Crec que sí, Minerva.

–Potser necessiten que algú els curi. Hauria d'anar-hi.

–Ai, filla, no surtis de casa.

–Mare, no hi ha bombes, no em passarà res.

–Només em quedes tu. No em deixis sola –m’implora.

El senyor Mercadé i jo ens mirem, una mirada còmplice.

–Ves-hi tranquil·la, Minerva. M’emporto la mare a casa; la Teresa estarà molt contenta de tenir algú amb qui xerrar. Està avorrida de mi.

Somriu i em fa l’ullet.

El sol del migdia m’enlluerna, camino a pas ràpid per la drecera que porta a la platja de Vilana. Les espadenyas velles rellisquen sobre les pedres del camí, la respiració agitada m’oprimeix el pit, el cor bomba ràpid. He d’ajudar els mariners, aquí no hi ha la meva sogra, sempre repetint que una dona no ha de sortir sola al carrer. Jo no soc com les meves cunyades, que es dediquen a criar nens i a prendre xocolata calenta a les tardes. No m’he passat mitja vida defensant que tenim els mateixos drets que els homes per ara haver de fugir amb el meu marit d’amagatotis com ha fet ell. Abandonar València i passar-me al bàndol nacional, quina bestiesa.

Els arbres de la pineda deixen pas a la sorra fina i al mar, una llosa immòbil esquixada de figures que s’afanyen per arribar a la costa. Una processó desordenada de dones i nens, atrets per la novetat, rep amb crits d’ànim el primer bot amb part de la tripulació. Els mariners baixen de les embarcacions capcots, amb la mirada espantada, les espatlles derrotades. Accelero el ritme, quasi corro. Un nen crida al meu costat:

–Mira, mira. El vaixell s’està escorant.

Li contesta el seu bessó, idèntic:

–Cal remolcar-lo abans que s’enfonsi.

–Que fills de puta, segur que han estat els italians del submarí –contesta el primer–. Diuen que han disparat tres torpedes.

Se’m fa un nus a la gola, no em puc empassar l’aire. Què fan aquests nens parlant de bombes i de guerra com els adults que no són? Una trena rossa es balanceja al meu davant. Els ulls marrons,

la cara pigada, els llavis riallers de la Lluïsa, la filla del farmacèutic de Vilana, em retornen el somriure. S'acosta i m'abraça:

—Minerva, quina alegria veure't. Quan has arribat?
Sento la flaire de la farmàcia, impregnada als seus cabells.

—Aquest matí.

—Com és que no has vingut a veure'ns?

—Volia venir aquesta tarda.

M'abraça més fort:

—Ara ja ets aquí, nosaltres us cuidarem.

El xivarri dels nens puja de to i totes dues ens girem cap als mariners.

—Alguns semblen ferits. Anem-hi, porto alcohol i benes. —Agafo la Lluïsa pel braç.

Els homes estan envoltats per la gentada, amb els uniformes mullats i sense saber on anar. Fan cara d'atordits. Un noi alt, molt més que la resta, baixa amb dificultat, ajudat pels companys. Té la mà xopa de sang.

—Deixi-m'ho veure —dic.

La mirada clara li destaca entre les pestanyes llargues, emmarcades per unes celles ben delineades, com pintades sobre la cara. Els ulls blaus més transparents que he vist mai es claven en els meus:

—Això no és res, atengui altres camarades amb ferides més greus.

El miro seriosa:

—Ja ho diré jo, si és greu o no.

El faig seure sobre una roca i li examino la mà ensangonada, hi té un tall profund. Trec l'alcohol del farcellet, n'amaro un tros de cotó fluix i netejo la ferida, dreta al seu costat. És tan alt que la cara li queda a l'altura de la meva. Què hi deu fer un jove amb mans d'estudiant entre aquests mariners?

—No és res —repeteix.

Les paraules li surten com un xiuxiueig suau de la boca, d'uns llavis gruixuts que es mouen sinuosos. Té les dents molt blanques i ben col·locades. El pare hauria dit que és una dentadura perfecta.

—Perdoni, li he fet mal? —pregunto.

—No, no és res. Ben al contrari, li agraeixo molt l'ajut. —Altra vegada aquest accent que no sé identificar.

—La ferida és molt profunda. Com se l'ha feta?

—Arriant el bot, m'he tallat sortint de la coberta. Es nota que no soc mariner.

—No és mariner?

—Ui. —Fa un gest de dolor quan li col·loco una gasa sobre la ferida.— Només vaig organitzar l'enviament de material del Comitè de Solidaritat i d'Ajuda al poble espanyol.

—I què ha passat?

—Un submarí ens ha disparat, el vaixell s'enfonsa. Hem d'aconseguir treure'n tot el que portem des de Marsella.

—No podrà carregar res, amb aquesta mà. —El contacte del cotó amarat en alcohol li fa mal. No es queixa, però noto com tremola. Li dono conversa per distreure'l.— Vostè no és d'aquí, oi?

—No, es nota molt?

—Té una mica d'accent.

—Soc francès, però els meus pares van viure molts anys a València, on vaig créixer i estudiar; després vam marxar a París.

—Parla un català perfecte.

—Gràcies, feia molt que no el parlava.

—El que el delata és la seva manera de parlar, tan formal.

—Què vol dir?

—Aquí poca gent diria: «Ben al contrari, li agraeixo molt l'ajut» —ric. Li embeno la mà amb cura, no es queixa.

—No sé com aconsegueix fer broma enmig d'aquest desastre.

Un somriure tendre li il·lumina la cara. Intento no mirar aquests ulls tranquils que em posen nerviosa. Estic acostumada a tractar amb homes, a ser l'única dona entre ells, no m'incomodo fàcilment. Però aquest noi tan jove, el somriure pacient, els ulls sense maldat, el tors ferm que intueixo sota la camisa mullada... Val més tutejar-lo com si fos un nen, no donar-hi més importància:

—Gràcies per venir a un país que no és el teu i arriscar la vida per nosaltres.

—És la meva obligació. Quan va esclatar la guerra vaig intentar anar a València, però els companys del Front Popular em van demanar que em quedés a França, que seria més útil.

—És admirable que siguis aquí, podries estar passejant per París.

—Igual d'admirable que vostè, que ve a ajudar a la platja en lloc de quedar-se tranquil·la a casa seva.

—No és el mateix.

Ho intento, provo d'esquivar la mirada blava que xoca amb la meva. Impossible. La cara se m'encén. Com desitjaria poder apagar l'interruptor que em fa posar com un pebrot en els moments més inoportuns.

—Sí que és el mateix, el mateix impuls que ha sentit vostè, la necessitat d'ajudar. Per això ha sortit de casa, *n'est-ce pas?* —pregunta, amb els ulls fixos en els meus.

—Sí. —Acalo la vista, no vull veure com em mira.

—Jo no abandonava ningú. Els meus pares fa temps que van morir i això em dona llibertat per anar on vulgui. Potser fins i tot més de la que té vostè, que segur que ha d'atendre moltes obligacions.

Em perdo en els rínxols dels seus cabells, en la boca perfecta, el nas hel·lènic, la mirada penetrant, en aquest blau ceruli que jo diria que ara té un punt d'encantador de serps, que espera la presa amb el somriure a les pupil·les, disposat a no deixar-me escapar mentre pregunta, amb tanta educació, quines obligacions tinc. Sé que aquesta amabilitat amaga una invitació a parlar que no puc acceptar.

—No tinc obligacions —contesto.

—Com diu?

—Res.

—Perdoni, no ho he entès —insisteix.

No vull mirar-lo més, no vull dir-li res. És mentida. Em moro de ganes d'aixecar la vista i buidar-me, deixar que aquesta opressió

asfixiant que m'impedeix respirar s'evapori amb les meves paraules. Sí, he fet el correcte. Venir a la platja i ajudar. Estic cansada de ser la dona pacient d'un home covard, encara sort que no tenim fills. Què els explicaria? Que el seu pare va tenir por i va fugir?

—Deia que jo tampoc tinc cap obligació —xiuxiuejo perquè ningú més em senti—. El meu marit és a la presó des de fa tres setmanes. És la primera persona a qui ho dic. Els meus sogres s'entesten a inventar-se històries pel que diran, ja veu quina ximpleria enmig de la guerra.